

2016-12-14

Arbete mot diskriminering och kränkande behandling i förskola, skola och fritidsverksamhet

UN 2016/4001

Antagen av Utbildningsnämnden den 14 december 2016.

Dokumentet ersätter tidigare beslut i BUN 2014/0288 003

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Bedriva ett målinriktat arbete	3
Likabehandlingsplan	3
Verksamheter som omfattas av kravet på aktiva åtgärder.....	4
Stöd i arbetet med aktiva åtgärder.....	5
Barns och elevers delaktighet.....	5
Utvärdera resultat	5
Kartlägg verksamheten.....	6
Stöd i kartlägningsarbetet.....	6
Diskrimineringslagen	6
Förbygga och förhindra trakasserier och sexuella trakasserier	6
Upprätta rutiner för akuta situationer	7
Skriv en plan för likabehandlingsarbetet.....	8
En plan per verksamhet	8
Stöd i arbetet med att skriva en likabehandlingsplan.....	8

Sammanfattning

Bedriva ett målinriktat arbete

Alla huvudmän som bedriver utbildning och annan verksamhet enligt skollagen ansvarar för att genomföra ett målinriktat arbete för att aktivt främja barns, elevers och ungdomars lika rättigheter och möjligheter. Huvudmän ansvarar också för att vidta åtgärder för att förebygga och förhindra trakasserier och kränkande behandling. Ansvaret omfattar alla barn, elever och ungdomar som deltar i eller söker till verksamheten.

Dessa riktlinjer grundar sig på bestämmelser i skollagen (2010:800), diskrimineringslagen (2008:5679), samt förordningen om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling (2006:1083). Både diskrimineringslagen och 6 kapitlet i skollagen har till syfte att skydda barn, elever och ungdomar mot kränkningar av deras värdighet. Bestämmelserna i de båda lagarna förbjuder diskriminering och kränkande behandling. Det ställer krav på att både huvudman och verksamheterna bedriver ett målinriktat arbete för att främja barns, elevers och ungdomars lika rättigheter och möjligheter samt för att förebygga och förhindra trakasserier och kränkande behandling.

Verksamhetens främjande och förebyggande arbete ska ske i form av aktiva åtgärder som samlas i en årlig likabehandlingsplan. Det främjande och förebyggande arbetet ska bedrivas i alla verksamheter som regleras i skollagen, från förskolan till vuxenutbildning.

Enligt lagens förarbeten bör arbetet ta sikte på att ge barn, elever och ungdomar en trygg och säker miljö och därigenom höja verksamhetens kvalitet. I det förebyggande arbetet ingår att personal regelbundet och tillsammans med barn och elever kartlägger trygghet och trivsel samt använder resultaten från kartläggningen i det vardagliga arbetet. För att arbetet ska kunna ge effekt behöver det utformas utifrån de specifika behov som finns i varje enskild verksamhet.

Likabehandlingsplan

Varje år ska verksamheterna göra en likabehandlingsplan. Likabehandlingsplanen ska innehålla en översikt över de åtgärder som behövs för att

- främja lika rättigheter och möjligheter för de barn, elever och ungdomar som deltar eller söker till verksamheten
- förebygga och förhindra trakasserier och kränkande behandling

Planen ska även innehålla en redogörelse för de åtgärder som verksamheterna planerar att påbörja eller genomföra under året. Dessutom ska planen innehålla en redovisning av hur de planerade åtgärderna i föregående års plan har genomförts.

Verksamheter som omfattas av kravet på aktiva åtgärder

Följande skolformer och verksamheter omfattas av kravet på att upprätta en likabehandlingsplan och har skyldighet att bedriva ett aktivt arbete för att främja barns och elevers lika rättigheter och möjligheter och förebygga trakasserier:

- Förskola
- Förskoleklass
- Grundskola
- Grundsärskola
- Specialskola
- Sameskola
- Gymnasieskola
- Gymnasiesärskola
- Kommunal vuxenutbildning
- Särskild utbildning för vuxna

I skolan ingår också fritidshem som kompletterar utbildningen i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och vissa särskilda utbildningsformer. (SFS 2015:482)

- Internationella skolor
- Utbildning vid särskilda ungdomshem
- Utbildning för intagna i kriminalvårdsanstalt
- Utbildning vid folkhögskola
- Utbildning för barn och elever som vårdas på sjukhus eller en institution som är knuten till ett sjukhus'
- Utbildning i hemmet eller på annan lämplig plats
- Annat sätt att fullgöra skolplikten

Annan pedagogisk verksamhet som bedrivs istället för utbildning inom skolväsendet, 1 kap. 2 § och 25 kap. 1 § skollagen

- Pedagogisk omsorg som erbjuds istället för förskola eller fritidshem
- Öppen förskola
- Öppen fritidsverksamhet
- Omsorg under tid då förskola eller fritidshem inte erbjuds

Stöd i arbetet med aktiva åtgärder

DO har tagit fram material för att ge personal i förskolan och skolan vägledning i sitt likabehandlingsarbete, så kallade aktiva åtgärder.

<http://www.do.se/framja-och-atgarda/forskolan-och-skolans-ansvar/#1>

Lika rättigheter i förskolan: <http://www.do.se/stodmaterial/forskola-skola-och-hogskola/lika-rattigheter-i-forskolan/>

Lika rättigheter i skolan: <http://www.do.se/stodmaterial/forskola-skola-och-hogskola/lika-rattigheter-i-skolan/>

Skolverket har i samråd med bland annat Diskrimineringsombudsmannen tagit fram allmänna råd för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling (SKOLFS 2012:10).

http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2798

Barn och elevers delaktighet

Barn och elever ska medverka i arbetet när likabehandlingsplanen upprättas, följs upp och ses över. Utformningen och omfattningen av barnens eller elevernas deltagande ska anpassas efter deras ålder och mognad.

Utvärdera resultat

När förskolan eller skolan ska ta fram en ny likabehandlingsplan och planera sitt fortsatta arbete med aktiva åtgärder finns en skyldighet att i den nya planen redovisa hur de planerade åtgärderna i föregående plan har genomförts. Det innebär i praktiken att man går igenom samtliga planerade åtgärder och i den nya planen anger hur dessa har genomförts. Frågor man kan ställa sig är om de planerade insatserna genomfördes? Om inte varför då? Om ja med vilket resultat? Finns något kvar att göra? Ska vissa åtgärder genomföras igen och behöver de i sådana fall revideras på något sätt? Utvärderingen kan visa om åtgärderna har gett resultat och kan även resultera i nya mål och åtgärder för det fortsatta arbetet.

Det kan vara bra att redan vid planeringen av olika åtgärder bestämma när och hur åtgärderna ska följas upp. Som en del i barnens och elevernas delaktighet i arbetet med aktiva åtgärder kan personalen tillsammans med barn och elever regelbundet utvärdera skolans arbete under det pågående läsåret.

Kartlägg verksamheten

För att ta reda på vilka behov som finns i verksamheten och få goda förutsättningar för ett meningsfullt likabehandlingsarbete bör någon form av behovsinventering eller kartläggning ingå som en del i den årliga processen.

Ibland kan en verksamhet oavsiktligt bidra till att diskriminering uppstår, till exempel genom sin organisation, gruppindelningar, schemaläggningar eller liknande. Det kan därför vara bra att se över rutiner och regler i syfte att minimera risken för att dessa bidrar till diskriminering. En översyn av den egna organisationen på individ-, grupp- och verksamhetsnivå kan också ingå i kartläggningsarbetet. Eftersom barn och elever ska medverka i arbetet med att ta fram en likabehandlingsplan är det bra om de involveras i arbetet med kartläggningen.

Stöd i kartläggningsarbetet

DO:s har ett kostnadsfritt verktyg, "Husmodellen" som ger stöd i kartläggningsarbetet och utgår ifrån de olika diskrimineringsgrunderna. Husmodellen kan kompletteras med andra insatser som förskolan eller skolan använder inom ramen för sitt arbetsmiljöarbete, som till exempel enkätundersökningar. Det är viktigt att se över redan befintliga insatser för att fånga upp olika former av diskriminering, trakasserier kopplade till diskrimineringsgrunderna och sexuella trakasserier.

Diskrimineringslagen

Lagen syftar till att motverka diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion, eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.¹

Förebygga och förhindra trakasserier och sexuella trakasserier

Huvudman och verksamheterna har ett ansvar att förebygga och förhindra att barn, elever och ungdomar utsätts för trakasserier som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna. Arbetet ska omfatta

- de ovan angivna diskrimineringsgrunderna och avse konkreta åtgärder som att i en policy klart slå fast att inga former av trakasserier tolereras
- att upprätta en beredskapsplan för hur eventuella trakasserier ska hanteras

Jargong och beteendemönster bör uppmärksammas så att förskole- och skolmiljön inte inbjuder till trakasserier.

¹ Diskrimineringslagen 2008:567, trädde i kraft 1 januari 2009, ändrad till SFS 2014:958

För att veta vilka åtgärder som i övrigt behövs i verksamheten bör förhållandena på förskolan, skolan eller annan verksamhet kartläggas. Det kan handla om att verksamheterna undersöker om det förekommer trakasserier eller risk för trakasserier som har samband med diskrimineringsgrunderna.

Eftersom barn och elever ska medverka i arbetet med att ta fram en likabehandlingsplan är det bra om de involveras i arbetet med kartläggningen.

Om en huvudman får veta att det förekommer trakasserier ska denne utreda omständigheterna och vidta åtgärder för att förhindra trakasserier i framtiden. För det förebyggande arbetet kan det finnas anledning att reflektera över om enskilda trakasserier är en del av ett större mönster. Reflektionerna kan ligga till grund för ytterligare förebyggande åtgärder.

När det är klart vilka åtgärder förskolan eller skolan behöver göra ska dessa föras in i likabehandlingsplanen. I planen ska verksamheten också ange vilka av dessa åtgärder som ska genomföras eller påbörjas under det kommande året.

Upprätta rutiner för akuta situationer

För att personalen ska kunna agera så fort de får kännedom om att ett barn, en elev eller ungdom kan vara utsatt för trakasserier eller sexuella trakasserier bör förskolan, skolan och annan verksamhet ha en beredskapsplan för hur eventuella trakasserier ska hanteras.

Likabehandlingsplanen bör innehålla rutiner för hur personalen i verksamheten ska agera, ansvarsfördelningen samt hur händelser och åtgärder ska dokumenteras med mera.

I Skolverkets allmänna råd anges en rad rutiner som kan vara bra att ha i förskolan, i skolan och i fritidsverksamhet. Exempel på dessa är rutiner för hur barn, elever, ungdomar och deras föräldrar/närstående ska rapportera trakasserier och kränkningar till förskolan, skolan eller annan verksamhet. Enligt skollagen måste personalen i förskola, skola eller annan verksamhet göra en anmälan till förskolechefen, rektor eller annan chef så snart de får kännedom om att ett barn, en elev eller ungdom anser sig har blivit utsatt för trakasserier. Förskolechef, rektor eller annan chef är i sin tur skyldiga att föra vidare informationen till huvudmannen. Det finns rutiner för hur anmälningsskyldigheten till förskolechef/rektor/annan chef och huvudman ska ske i Norrköping. Som en förebyggande åtgärd behöver både huvudman och varje verksamhet utvärdera om rutinerna fungerar som det är tänkt.

Skriv en plan för likabehandlingsarbetet

En plan för likabehandlingsarbetet är ett viktigt verktyg som ger förutsättningar för ett systematiskt arbete och en struktur för förskolans, skolans och annan pedagogisk verksamhets arbete mot diskriminering och trakasserier.

Verksamheten ska årligen upprätta en likabehandlingsplan. Planen ska innehålla:

- En översikt över de åtgärder som behövs för att dels främja lika rättigheter och möjligheter och dels förebygga och förhindra trakasserier och sexuella trakasserier.
- En redogörelse för vilka av dessa åtgärder som förskolan, skolan eller annan pedagogisk verksamhet planerar att påbörja eller genomföra under det kommande året.
- En redovisning av hur de planerade åtgärderna i föregående års plan har genomförts.

Planen bör behandla var och en av diskrimineringsgrunderna kön, etnisk tillhörighet, religion, funktionsnedsättning och sexuell läggning och de åtgärder som omfattas för var och en av dessa. Vidare bör planen innehålla rutiner för hur personalen i verksamheten ska agera i akuta situationer då trakasserier uppstår samt ansvarsfördelning och hur händelser och åtgärder ska dokumenteras. Därutöver är det upp till respektive verksamheten/huvudman att bestämma utformningen av och innehållet i likabehandlingsplanerna.

Det är bra om planen utöver för barn, elever, ungdomar och all personal även blir känd hos föräldrar/närstående till barnen och eleverna.

En plan per verksamhet

Verksamheten bör ta fram en plan för varje enskild verksamhet. Det finns inget hinder för att föra samman likabehandlingsplanen och den plan mot kränkande behandling som ska upprättas enligt skollagen till ett dokument. Det är i dessa fall viktigt att komma ihåg kopplingen till diskrimineringsgrunderna och syftet med bestämmelserna i diskrimineringslagen för det arbete som samlas i den gemensamma planen som avser aktiva åtgärder.

Stöd i arbetet med att skriva en likabehandlingsplan

DO har i samarbete med Skolverket och Barn- och Elevombudet (BeO) utvecklat Planforskolan.se som är ett internetbaserat verktyg som ger vägledning och en struktur för hur en likabehandlingsplan kan upprättas.